

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖЕТНІЧНИХ ВЗАЄМИН НА МІЖСОБИСТІСНОМУ РІВНІ

Semeniv N. M. The research methodology of interethnic relations on the interpersonal level / N. M. Semeniv // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva. – Issue 41. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 335–345.

N. M. Semeniv. The research methodology of interethnic relations on the interpersonal level. The article is devoted to the concept of modern methods of researching interpersonal communication on the formation and development of inter-ethnic communication, their application in practice of the study of inter-ethnic relations.

According to the article the object of the study of foreign and domestic scientists is interpersonal communication between representatives of different ethnic groups. It is considered that modern society needs additional social psychological research to study the factors of interpersonal communication formation, i.e. unexplored issues in this field of psychology, leaving tremendous opportunities for scientists searching creative discovery.

In the article it is considered the perspective and the actual directions of the study of interpersonal communication between representatives of different ethnic groups. The author notes that the forming of ethnic attraction reflects the psychological aspects of interpersonal communication associated with different types of social relations in society. Much attention is given to characteristic discontinuity between the theoretical description of methods of interpersonal communication and their practical solutions applied in the study of ethnic relations as a field of scientific knowledge.

It is established by the author that inter-ethnic communication in modern society has potentially dangerous elements of relationships between different ethnic minorities. It is concluded that there is a need of development of the system of early prediction of conflicts situations and the model of emergence and spread of ethnic conflicts. This system will effectively prevent the crisis states of interethnic relations with dangerous consequences.

Key words: interethnic relationships, interpersonal communication, interethnic tension, ethnicity.

Н. М. Семенів. Методологія дослідження міжетнічних взаємин на міжособистісному рівні. У статті розглянуто сучасні методи вивчення

міжетнічних взаємин на рівні особистісних комунікацій, можливості їх застосування під час сьогочасних психологічних досліджень етноконтактних ситуацій.

Установлено що об'єктом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних учених є особистісна комунікація представників різних етнічних груп, її вплив на формування, становлення та розвиток міжетнічних взаємин, її психологічний зміст й основні функції. Автором зроблено висновок, що сучасне суспільство потребує додаткових соціально-психологічних досліджень, щоб здійснити комплексне вивчення чинників формування міжособистісної комунікації, її значення в системі міжетнічних взаємин, тобто питань, які залишаються недослідженими в цій галузі психології, залишаючи великі можливості для вчених психологів.

У статті розглянуто методологічні засоби й інструментарій дослідження міжособистісної комунікації між представниками різних етнічних груп. Указано, що психологічні аспекти міжетнічної комунікації пов'язані з різними видами соціальних відносин у суспільстві. Приділено увагу характеристиці окремих методів дослідження міжособистісної комунікації та практичним її дослідженням у галузі наукових знань соціальної психології.

Зроблено висновок, що існує необхідність розробки системи раннього прогнозування конфліктних ситуацій і моделі виникнення та поширення етнічних конфліктів. Ця система допоможе ефективно запобігати кризовим станам у галузі міжетнічних відносин із небезпечними наслідками.

Ключові слова: міжетнічні взаємини, міжособистісна комунікація, міжетнічна напруженість, етнічність.

Постановка проблеми. Глобальний характер перетворень і змін сучасного суспільства проявляється на усіх його рівнях, у найрізноманітніших формах, тенденціях і явищах. Загальний і стрімкий характер масштабних трансформацій, нестабільність цілісної структури суспільства, розмивання культурних і політичних меж підтверджують, що сучасне суспільство потерпає від зіткнення з реальністю. Ми живемо у світі, у якому порушуються сталі та звичні траєкторії думок, емоцій і дій. Саме у цей період проблема вивчення міжетнічних стосунків стає насущною й актуальною як для суспільства загалом, так і для окремих науковців. Не лише для європейської і світової спільноти, але і для українського суспільства надзвичайно важливим є збереження стабільності в питаннях підтримки, зміцнення мирних інтеграційних процесів. Тому актуальність вивчення міжетнічних взаємин визначається потребами і станом сучасного суспільства, яке характеризується етнічною, культурною, мовною і конфесійною

мозаїчністю, а усвідомлення та прийняття різноманіття світу людей і явищ навколо визначає світоглядну позицію людини, що найяскравіше проявляється в міжетнічних стосунках. Зasadничими принципами формування ефективної національної політики і механізмів, що забезпечують міжкультурну взаємоповагу і рівність, будуть послідовні відкриті дії, спрямовані на розуміння та прийняття навколишнього світу, людей і явищ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження міжетнічних взаємин, питання етнічної приналежності та міжнаціональних відносин були предметом дослідницької діяльності дослідників із соціальних дисциплін у Сполучених Штатах Америки ще з початку ХХ століття (Зіммель, 1950; Шуц, 1944; Стоункіт, 1937), а останнім часом вони значно розширились і проводяться у різних європейських країнах і за їх межами (наприклад, Asal, Findley, Piazza & Walsh, 2016; Clark & Henetz, 2012; Guelke, 2012; Koichi, 2015).

Серед найважливіших концепцій, досліджуваних соціальними психологами, є когнітивні чинники, такі як сприйняття, переконання, стереотипізація та помилки атрибуції (Detweiler, 1986), емоційно-мотиваційно-відносні тенденції, такі як колективна ідентичність (Van Bergen, Feddes, Doosje & Pels, 2016), етнічна толерантність, упередження, етноцентризм і расизм (Stephan & Stephan, 2000) та пов'язані з ними зовнішні поведінки, такі як різні форми дискримінаційної поведінки (Smitherman-Donaldson & Van Dijk, 1988). Крім цих окремих психологічних досліджень, розроблялись теорії кооперативних, або конкурентних, відносин (Worchel, 1986) та етнічного упередження (Wagner, Tropp, Finchilescu & Tredoux, 2008).

Вітчизняна етнічна психологія та етноконфліктологія тією чи іншою мірою вивчали етнічні конфлікти і напрацювали чималий обсяг емпіричних знань про етнічні меншини, етнорасові й етноконфесійні взаємини в різних країнах світу. Мова йде про роботи Ю. В. Бромлея, Е. А. Веселкіна, Л. М. Дробіжевої, І. І. Жигалова, В. І. Козлова, С. Я. Козлова, А. П. Корольової, М. Е. Крамарової, Е. М. Логінової, С. В. Михайлова, Ю. С. Оганисяна, М. І. Семиряги, В. А. Тишкова, С. А. Токарева, Н. Н. Чебоксарова й ін.

По-друге, це досить численний контингент фахівців у галузі національних відносин радянського періоду, які звернулися до вивчення етнічних конфліктів у силу різкого наростання етнічної напруженості й актуалізації багатьох раніше латентних ет-

нічних конфліктів у нашій країні. У першу чергу це стосується А. Г. Агаєва, Ю. В. Арутюняна, Е. А. Баграмова, Т. Ю. Бурмистрової, М. Н. Губогло, Ю. Д. Дешерієва, В. Ф. Губіна, М. С. Джуносова, М. І. Ісаєва, К. Х. Ханазарова й інших.

Мета статті – установити проблематику досліджень міжетнічних взаємин на міжособистісному рівні, що притаманні сучасному етапу розвитку міжетнічної взаємодії в Україні; проаналізувати основні методи дослідження міжетнічних взаємин на міжособистісному рівні та ступінь їх придатності в сучасних психологічних дослідженнях міжетнічних взаємин.

Виклад основного матеріалу. Етнічна група визначає себе у процесі диференціації від інших етнічних груп, і це стверджується через соціально побудовані кордони і маркери. Культурний зміст, що є основою таких кордонів, сам по собі не є визначальним чинником щодо самої групи як окремої сфери, диференційованої та демаркованої реляційно від інших. Поки індивідуум живе і знаходить сенс в існуванні й приналежності до певної етнокультурної групи, це членство неминуче втілюється у відносини типу «ми – вони» з іншими громадами чи етнічними групами. Важливо, щоб ідентичність була виражена як процес диференційованої класифікації. Згідно сучасних теорій ідентичності, людина визначається як істота, чия ідентичність щодо приналежності до певної етнічної групи може бути виконана тільки в порівняльному співвідношенні включення чи виключення до своєї чи іншої етнічної групи. Формування особистості та підтримка з боку етнічної групи є реляційною, часто апозалежною та конфліктною.

Члени етнічної групи можуть помітно відображати свої межові маркери в символічних емблемах, у контактних відносинах із представниками інших етнічних груп. Це не означає, що ці соціально сконструйовані межі, які зазвичай проявляються культурними символічними «воротарями», є замкнутими системами, оскільки вони дозволяють здійснювати міжетнічну взаємодію. Динаміка «ми – вони» з цієї точки зору глибоко вписана у психологію людини. Тривалий час ця динаміка може носити позитивні риси, проте в нових умовах вона легко стає конфліктною, навіть перетворюючись у жорстокі види та прояви.

Конфлікт ідентичності не обов'язково призводить до стану безперервної війни, оскільки практика міжетнічних стосунків має чимало прикладів тривалих періодів мирного співіснування мешканців окремих етнічних груп до початку яскравих конф-

ліктних ситуацій чи війн. Наприклад, у Боснії, Бурунді, Фіджі, Гайані, Лівані, Малайзії, Північній Ірландії, Руанді, Шрі-Ланці тощо гострі періоди міжетнічної ворожнечі межували з періодами тривалої міжкультурної дружби, що характеризувалися дружніми відносинами та багатьма міжетнічними шлюбами. Ці випадки також можуть свідчити, що, незважаючи на тривалий період мирних форм міжетнічного спілкування, міжгрупові розбіжності, зазвичай, зберігаються в тонких і символічних формах і створюють ілюзію стирання меж між етнічними групами. Проте у низці інших випадків граничні маркери не зникають, залишаються стійкими до поглинання, стають основою для етноконфліктних вибухів із ростом інтенсивності емоційних пристрастей, які теоретично вже давно мали відійти у небуття.

Розглядаючи міжетнічні стосунки на особовому рівні, слід виокремити три соціально-психологічні теорії, що значно вплинули на формування, розвиток і підтримку стосунків (Gaines, Gurung, Lin, Pouli, 2006). Також необхідно зосередитися на п'яти основних сферах, що охоплюють теорію особистості, результати застосування яких мають велике прикладне значення. До цих головних теорій входять: теорія прихильності («attachment theory», Bowlby, 1982), взаємозалежності («interdependence theory», Thibaut, Kelley, 1959), обміну ресурсами («resource exchange theory», U. Foa, E. Foa, 1974).

Згідно з теорією прихильності (Bowlby, 1982), ті люди, які отримували адекватний рівень любові в період свого дитинства, в майбутньому більше довіряють оточенню, вони не лише розглядають інших позитивно, але й позитивно ставляться до себе. І, навпаки, хто не отримав адекватний рівень любові в період дитинства, надалі більшою мірою схильний не довіряти соціальному оточенню, «ненавидіти себе», характеризується негативною тенденцією оцінювати і партнера, і себе, що емпірично підтверджено у дослідженні К. Bartholomew (1990).

Згідно з теорією взаємозалежності (Thibaut, Kelley, 1959), якщо люди зацікавлені в розвитку і підтримці стосунків на тривалий час, то вони можуть утримуватися від поведінки в егоїстичній манері, що більшою мірою проявляється, коли люди не зацікавлені в продовженні стосунків. С. Hazan, Р. Shave довели, що більше проявляється взаємозалежність між людьми, то менше вірогідності того, що люди погрожуватимуть і критикуватимуть один одного, спостерігатиметься тенденція «пом'якшення» всього, що може погрожувати стабільності в їхніх стосунках

(Hazan, Shaver, 1987). Отже, не існує правильних і неправильних стилів поведінки, значуща міра зацікавленості двома сторонами в розвитку і підтримці стосунків на тривалий час. Згідно з теорією обміну ресурсами (У. Фоа, Е. Фоа), взаємний обмін матеріальними ресурсами (гроші, товари, послуги, інформація) є найхарактернішим для безособових стосунків, а в особистих стосунках проявляються і відчутні (матеріальні), і невідчутні ресурси (прихильність і повага) (Фоа, 1974).

Окреслені теорії, у межах яких здійснюється вивчення і розуміння особи в контексті міжетнічних стосунків, доповнюються п'ятифакторною моделлю (FFM), розробленою Р. McCrae (McCrae, Allik, 2002). Ця модель є «таксономією рис індивідуальності», що описує структуру індивідуальності в різних культурах. Модель FFM складається з п'яти чинників індивідуальності (нейротизм, екстраверсія, відкритість, сумлінність, індивідуалізм / колективізм) і 30 аспектів. Модель FFM була розроблена для розуміння взаємозв'язків між індивідуальністю і культурою. В одному з досліджень із застосуванням цієї моделі був виявлений «зразковий набір» індивідуальних рис особи, необхідний для успішної адаптації в Канаді й Німеччині. Згідно з думкою Р. McCrae, чимало питань кроскультурних відмінностей, що проявляються у відносинах між людьми, залишаються складними, в пошуку відповідей на які продовжують працювати учені. У дослідженні міжетнічних стосунків у Нідерландах (J. C. van Ours, J. Veenman, 2008) контекстом виступали міжетнічні шлюби. Природний експеримент відобразив їх роль, вплив і значення на формування системи стосунків між іммігрантами і місцевим населенням (J. C. van Ours, V. Justus, 2008). А в роботі J. Yum (1982) основна увага була спрямована на вивчення різноманітних комунікативних моделей серед корейських іммігрантів на Гаваях унаслідок нового інформаційного досвіду.

Спроба розвитку і підтримки міжетнічних стосунків відображена в теорії скорочення невизначеності й тривоги, які є головними причинами виникнення напруженості в стосунках (Gudykunst, Hammer, 1988). Аналогічна теорія управління небезпекою і страхом, які призводять до зростання напруженості, була викладена в роботі К. Witte (1993). У роботі Y. Y. Kim основна теза у вивченні міжетнічних стосунків полягає в розвитку загального культурного рівня, створенні міжкультурної ідентичності. Y. Y. Kim у своїй теорії культурного зростання стверджувала, що

необхідно підвищувати культурний рівень усіх учасників, залучених у побудову міжетнічних стосунків (Kim, 1993).

У ситуаціях ірраціонального міжетнічного конфлікту теорія соціальної ідентичності виявляється справедливою у визначенні рушійних мотивацій у міжетнічних порівняннях як життєво важливого механізмі визначення для індивідуума самого себе та його етнічної групи. У нормальних етноконтактних ситуаціях, наприклад, у режимі мультикультурної політики, несумісність культурних цінностей вимагає справедливого представництва етнічної групи в умовах потенційного виникнення жорстокого міжкультурного чи етнічного конфлікту.

На сучасному етапі здійснюються численні спроби, спрямовані на розвиток гармонійних міжетнічних стосунків на особистісному рівні. У науковому «арсеналі» є різні моделі, підходи, концепції, що дають змогу покращувати і розвивати стосунки. Слід зазначити такі: теорія підвищення загального культурного рівня (культурне зростання) усіх учасників, залучених у побудову міжетнічних стосунків (Kim, 1993); удосконалення міжетнічних стосунків у напрямі створення «культурного плюралізму» (Wittenbrin, Judd, Park, 1997); формування мультикультурної людини (multicultural man) із позитивним впливом на поліпшення міжетнічних стосунків (M. Adler, 1982); необхідність «морального включення» замість «морального виключення» в контексті міжетнічних стосунків на особовому рівні (Opotow, 1990); підвищення «міжкультурної чутливості» (Orbe, Speller, 1996); використання «подвійних гойдалок» («double swing», Yoshikawa, 1986); «особове зростання», спрямоване на поліпшення міжетнічних стосунків (R. Scollon, S. Scollon, 1980); вивчення феномену забобонів у міжособистісних стосунках (Brewer, Brown, 1998); феномен аттракції (Berscheid, Reis, 1998).

Мультикультуралізм є лише одним із декількох варіантів, що дають змогу вирішувати проблеми ідентичності та ситуацій етнічної конкуренції, що зазвичай виникають у поліетнічних державах. Слід підкреслити, що мультикультуралізм, в світлі політики етнічної взаємодії, що виявляється у практиці розвитку етнічної ідентичності, часто є менш сприятливим і задовільним практичним шляхом реалізації владної державної політики в суспільстві. Політика мультикультуралізму може розглядатися лише як закриті формальні заходи, спрямовані на утримання культурних експозицій і претензій на власну ідентичність серед етнічних спільнот і їх частин безкомпромісних претензій щодо

суперників у поліетнічному суспільстві. З цієї точки зору мультикультуралізм може розглядатися як суперечливе рішення, оскільки він приховує гегемонію деяких владних (домінуючих) етнічних груп.

Мультикультуралізм є, по суті, новою ареною для продовження старого суперництва щодо розподілу влади, визнання та ресурсів. У такій державі політика ідентичності й етнонаціональні виклики перетворюються на частину щоденної політики, у якій акцент робиться на реалізацію етнічних інтересів і слугує основним засобом представлення таких інтересів. У цьому контексті держава постійно визначається як домінанта розподілу ресурсів і прихильності до етнічних груп, і вимоги щодо переосмислення політики мультикультуралізму є основним чинником довгострокового вирішення проблем міжетнічного суперництва.

Висновки. Отже, вивчення міжетнічних стосунків на рівні індивідів більше схилилося у бік вивчення культурних відмінностей і розширення значень і сфер застосування поняття «культура». Запропонований ученими науковий «арсенал» добре представлений різними моделями, теоріями, підходами, спрямованими на підвищення загального культурного рівня усіх учасників (Y. Y. Kim), «культурного дальтонізму» (B. Wittenbrink, C. MJudd, R. Park), на створення нової людини «multicultural man» (M. J. Adler), що вирізняється «міжкультурною чутливістю» (M. P. Orbe), на уміння використати «подвійні гойдалки» (M. Yoshikawa). Було запропоновано моделі, що допомагають побачити і зрозуміти «сліпі зони» в міжетнічних / міжкультурних комунікаціях, відобразити процес формування і зміни етнічних забобів на особовому рівні, пояснити природу їх виникнення, ідентифікувати три типи етнічної ідентичності. Вивчення впливу контексту на міжособистісний рівень міжетнічних стосунків визначило п'ять основних підходів у його вивченні (Surra, 2003); п'ятифакторну модель FFM, яка допомагає зрозуміти взаємозв'язок між культурою й індивідом (McCrae, Allik, 2002).

Перспективою подальших досліджень цієї проблеми є вивчення, систематизація й аналіз соціопсихологічних причин, умов перебігу, особливостей і психологічних наслідків міжнаціональних конфліктів, що мали місце в Україні та світі впродовж останніх століть. Створена на основі фактичного матеріалу цілісна модель міжетнічного конфлікту, яка описує формування, розвиток і загострення міжетнічного конфлікту, зможе в подальших дослідженнях стати фактичним матеріалом для формуван-

ня теоретичних основ психологічних засобів попередження та врегулювання міжетнічних конфліктів.

Також висновки і практичні результати дослідження міжетнічних взаємин можуть значно підвищити просування й ефективне впровадження шкільних і громадських заходів для поліпшення міжнаціональних відносин.

Список використаних джерел

1. Барт Ф. Этнические группы и социальные границы / Ф. Барт. – М. : Новое издательство, 2006. – 200 с.
2. Денисова Г. С. Этносоциология / Г. С. Денисова, М. Р. Радовель. – Ростов-на-Дону, 2000. – 256 с.
3. Солдатова Г. У. Психология межэтнической напряженности / Г. У. Солдатова. – М. : Смысл, 1998. – 389 с.
4. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М. : Институт психологии РАН, 1999. – 320 с.
5. Giles H. The dynamics of intergroup communication / H. Giles, S. Reid, J. Harwood. – New York : Peter Lang, 2010. – 456 p.
6. Fitch K. L. Handbook of language and social interaction / K. L. Fitch, R. E. Sanders (Eds.). – New Jersey : Erlbaum, 2005. – 389 p.
7. Hoffman A. J. Unity through community service activities: Strategies to bridge ethnic and cultural divides / A. J. Hoffman, Parker Espinosa, E. Sanchez, J. Wallach. – Jefferson, NC : McFarland, 2005. – 270 p.
8. Reid A. Scott. Social Psychological approaches to intergroup communication / Scott A. Reid // The Handbook of Intergroup Communication. – Cambridge, 2012. – P. 249–252.
9. Tajfel H. Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology / H. Tajfel. – Cambridge University Press. – 384 p.
10. Steinhorn L. By the colour of our skin: The illusion of integration and the reality of race / L. Steinhorn, B. Diggs-Brown. – New York : Plume, 2000. – 336 p.
11. Brown Michael E. Nationalism and Ethnic Conflict – Revised Edition: An International Security Reader / Michael E. Brown, Owen R. Cote, Sean M. Lynn-Jones. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 2001.
12. Foa U. G. Societal structures of the mind / U. G. Foa, E. B. Foa. – Springfield, 1974. – 253 p.
13. Goffman E. Stigma: Notes on the management of spoiled identity / E. Goffman. – N. Y., 1963. – 340 p.

14. Noiriel G. État, nation et immigration. Vers une histoire du pouvoir / G. Noiriel. – Paris : Belin, 2001. – 400 p.
15. Ederveen S. Destination Europe. Immigration and Integration in the European Union / Sjef Ederveen, Paul Dekker, Albert Van der Horst. – Amsterdam, 2000. – 270 p.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Bart F. Etnicheskie grupy i sotsialnye granitsy / F. Bart. – M. : Novoe izdatelstvo, 2006. – 200 s.
2. Denisova G. S. Etnosotsiologiya / G. S. Denisova, M. R. Radovel. – Rostov-na-Donu, 2000. – 256 s.
3. Soldatova G. U. Psihologija mezhetnicheskoy naprjazhennosti / G. U. Soldatova. – M. : Smysl, 1998. – 389 s.
4. Stefanenko T. G. Etnopsihologija / T. G. Stefanenko. – M. : Institut psihologii RAN, 1999. – 320 s.
5. Giles H. The dynamics of intergroup communication / H. Giles, S. Reid, J. Harwood. – New York : Peter Lang, 2010. – 456 p.
6. Fitch K. L. Handbook of language and social interaction / K. L. Fitch, R. E. Sanders (Eds.). – New Jersey : Erlbaum, 2005. – 389 p.
7. Hoffman A. J. Unity through community service activities: Strategies to bridge ethnic and cultural divides / A. J. Hoffman, Parker Espinosa, E. Sanchez, J. Wallach. – Jefferson, NC : McFarland, 2005. – 270 p.
8. Reid A. Scott. Social Psychological approaches to intergroup communication / Scott A. Reid // The Handbook of Intergroup Communication. – Cambridge, 2012. – P. 249–252.
9. Tajfel H. Human Groups and Social Categories: Studies in Social Psychology / H. Tajfel. – Cambridge University Press. – 384 p.
10. Steinhorn L. By the colour of our skin: The illusion of integration and the reality of race / L. Steinhorn, B. Diggs-Brown. – New York : Plume, 2000. – 336 p.
11. Brown Michael E. Nationalism and Ethnic Conflict – Revised Edition: An International Security Reader / Michael E. Brown, Owen R. Cote, Sean M. Lynn-Jones. – Cambridge, Mass. : MIT Press, 2001.
12. Foa U. G. Societal structures of the mind / U. G. Foa, E. B. Foa. – Springfield, 1974. – 253 p.
13. Goffman E. Stigma: Notes on the management of spoiled identity / E. Goffman. – N. Y., 1963. – 340 p.
14. Noiriel G. État, nation et immigration. Vers une histoire du pouvoir / G. Noiriel. – Paris : Belin, 2001. – 400 p.

15. Ederveen S. Destination Europe. Immigration and Integration in the European Union / Sjeff Ederveen, Paul Dekker, Albert Van der Horst. – Amsterdam, 2000. – 270 p.

Received March 9, 2018

Revised March 30, 2018

Accepted April 27, 2018

УДК 159.923

Н. І. Тавровецька
1882181@gmail.com

Емпіричний аналіз змістових характеристик життєвої позиції особистості

Tavrovetska N. I. Empirical analysis of the significant characteristics of an individual's life position / N. I. Tavrovetska // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, G. S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine / scientific editing by S. D. Maksymenko, L. A. Onufrieva. – Issue 41. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2018. – P. 345–359.

N. I. Tavrovetska. Empirical analysis of the significant characteristics of an individual's life position. The article is devoted to the empirical analysis of the types and demonstrations of the personality's life position. The article reflects an attempt to narrow the understanding of life position to a specific set of clear measurable characteristics, using practical and instrumental approach. The methodological and structural aspects of the study of the individual's life position are noted to be one of the fundamental categories of personality psychology, which require the development of adequate psychodiagnostic instruments.

The main results of approbation of existing diagnostic techniques for the evaluation of various components of the complex phenomenon of life position are analyzed, new laws and specific manifestations explaining the functioning of life position in the structure of the person's life path are revealed.

The author gives a detailed description of the diagnostic methods for measuring life position and related phenomena. On the basis of the empirical research, various aspects of life position, their structural component, which regulates the person's self-concept and view of the world, are established.